

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної військової адміністрації
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Матеріали

Усеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції,
присвяченої 105-річчю Академії
**«Формування та розвиток взаємодії викладачів і студентів
в умовах трансформаційних змін освітнього процесу:
можливості та виклики»**

м. Харків, 03 грудня 2025 року

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної військової адміністрації
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А. С. Макаренка»
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Криворізький державний педагогічний університет
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ВЗАЄМОДІЇ
ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ:
МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ**

**Матеріали Усеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції, присвяченої 105-річчю Академії
(м. Харків, 03 грудня 2025 рік)**

Харків, 2025

УДК 378.064.2-043.83:378.014.3-044.922(062.552)

Ф79

Редакційна колегія:

Пономарьова Г. Ф. – докторка педагогічних наук, професорка, заслужена працівниця народної освіти України, Почесна громадянка Харківської області, ректорка – голова;

Степанець І. О. – кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової та інноваційної діяльності – заступник голови.

Члени редакційної колегії:

Купіна О. В. – керівниця навчально-методичного відділу;

Савченко В. Е. – методистка.

Відповідальність за якість і достовірність матеріалів
несуть автори публікацій.

Ф79 Формування та розвиток взаємодії викладачів і студентів в умовах трансформаційних змін освітнього процесу: можливості та виклики : матеріали Усеукр. наук.-практ. конф. (03 грудня 2025 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради [Електронне видання]. – Харків : ХГПА, 2025. – 642 с.

До матеріалів Усеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції включені доповіді науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої, загальної середньої та дошкільної освіти, аспірантів, здобувачів.

Тематика матеріалів збірника охоплює сучасні підходи до формування та розвитку ефективної взаємодії між викладачами й студентами в умовах трансформаційних змін освітнього процесу, впровадження інноваційних методів навчання, цифрових технологій, створення психологічно безпечного та мотиваційного освітнього середовища, а також аналізує виклики, що постають перед педагогами в умовах воєнного стану та динамічних суспільних змін.

УДК 378.064.2-043.83:378.014.3-044.922(062.552)

© Харківська гуманітарно-педагогічна академія, 2025

Отримані дані переконливо демонструють, що регулярні тренування аеробного спрямування мають комплексний та виражений позитивний вплив на діяльність та резервні можливості кардіореспіраторної системи студентської молоді, що підтверджує їхню високу ефективність для підвищення функціональної готовності організму.

Список використаних джерел

1. Мамешина М., Масляк І., Чередниченко А. Динаміка показників функціонального стану серцево-судинної системи школярів 9-х класів. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*, 2024. С. 15–19. вилучено із <https://journals.uran.ua/hdafk-tmfv/article/view/305767>

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Кресан О. Д., кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та практичної психології Ніжинського державного університету імені М.Гоголя

Сучасні кризові умови, як-от пандемія COVID-19, воєнні дії в Україні та щоденні загрози для цивільного населення, економічна нестабільність та ін. призвели до масового та вимушеного переходу освітніх закладів до онлайн-навчання або змішаного навчання. Психологічні виклики, пов'язані з таким переходом, мають багато вимірів та труднощів, що значною мірою впливають на благополуччя та здатність і мотивацію до навчання студентів.

Психологічні наслідки переходу на онлайн- та змішане навчання виходять за межі простої зміни освітнього формату й охоплюють різні аспекти навчального стресу, мотивації, ідентичності та соціалізації особистості. Теоретичний аналіз дозволяє зрозуміти закономірності адаптації студентів, механізми їх психологічної підтримки, а також виокремити психологічні складові онлайн-навчання. Таким чином *метою* даного дослідження є визначення основних психологічних аспектів та складових онлайн-навчання студентів ЗВО у кризових умовах під час військового стану в Україні.

Важливо зазначити, що дистанційна освіта у звичайних умовах та онлайн-навчання і змішане навчання в кризових ситуаціях значним чином відрізняються по-перше з технічного погляду планування та реалізації, а по-друге, і основне, на наш погляд, – це психологічні умови здійснення цього навчання, що характеризуються значним впливом стресу, проявами тривожності в учасників освітнього процесу та когнітивними труднощами [3], [4]. Проте, для багатьох студентів онлайн-навчання в таких умовах є чи не єдиною можливістю отримати знання чи продовжити освіту, тобто забезпечити її безперервність.

У вітчизняній та зарубіжній психології проблема онлайн-навчання була досліджена у двох аспектах – насамперед у контексті окремого виду навчання з цілеспрямованим програмуванням – дистанційне навчання (М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак, М.М.Назар та ін.) [1], [5]. Крім цього, окремий напрямок досліджень стосується вивчення онлайн-навчання у зв'язку з кризовими й непередбачуваними ситуаціями, такими, як пандемія (С.Hodges, S.Moore, B.Lockee, T.Trust, A. Bond, В.Г.Панок, І.В.Марухіна, Д.Д.Романовська та ін.) [7], військовий стан та воєнні дії (О. В.Зінченко, К.М.Бердяк, О.П.Накорчевська, О.А.Васильєва та ін.) [2], [3].

У дослідженні О. В.Зінченка виокремлені психологічно важливі умови ефективності дистанційного та онлайн-навчання саме в умовах війни. Зокрема це врахування психологічної готовності суб'єктів освітнього процесу до такого навчання, а також чітке та психологічно обґрунтоване планування освітнього процесу, яке передбачає визначення цілей, вивчення можливостей та індивідуальних характеристик студентів і викладачів, прогнозування труднощів, раціональне використання часу й ресурсів [2]. На нашу думку, для реалізації зазначених моментів необхідно врахувати всі психологічні складові цього процесу.

Психологічні аспекти онлайн-навчання та змішаного навчання в кризових умовах, на наш погляд, включають у себе такі *складові*, як мотиваційна, емоційна, когнітивно-особистісна, соціально-комунікативна та технологічна (Рис.1). Кожна з цих складових впливає як на ефективність та особливості реалізації процесу онлайн-навчання у ЗВО, так і на психологічний стан й освітні перспективи суб'єктів навчання.

Рис. 1. Психологічні складові онлайн-навчання у ЗВО

Мотиваційна складова, на думку більшості дослідників проблеми дистанційного навчання, становить одну з найбільших проблем у порівнянні дистанційного або онлайн-навчання із традиційним очним [1], [2] та ін. Мотивація має базуватися на саморегуляції та суб'єктності особистості, що на наш погляд, більш притаманно зрілій особистості зі сформованою ідентичністю та системою сенсів.

Емоційна складова, як бачимо з рис. 1, визначає ті емоційні стани, в яких студенти перебувають під час навчання та кризові і навіть екстремальні ситуації, які можуть негативно впливати на ефективність цього процесу. В кризових умовах це переважно стан стресу, тривожність, депресивні прояви, а також явище, яке J. N. Bailenson називає **цифровою виснаженістю** (виснаження від Zoom – *Zoom fatigue*) [6].

Когнітивно-особистісна складова (рис. 1) включає в себе індивідуальні особливості когнітивної сфери та пізнавальних процесів, що безпосередньо впливає на засвоєння знань, умінь та навичок і також може бути пов'язана з емоційною складовою [6], [5]. Зокрема опитування зі студентами, проведене у перші місяці повномасштабного вторгнення в Україну, показало, що переживання сильного стресу негативно впливає на сприйняття й засвоєння студентами навчального матеріалу [5].

Соціально-комунікативна складова включає взаємодію учасників освітнього процесу, що відбувається за допомогою відповідних технічних та віртуальних засобів. Ця комунікація сприяє наданню та отриманню зворотного зв'язку суб'єктами навчання, а також безпосередньо впливає на всі інші складові. М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін. вважають, що соціальна та емоційна підтримка у процесі дистанційного навчання значно підвищують його результативність [1]. Особливо значення цієї складової зростає під час кризових умов та в ситуації невизначеності.

Технологічна складова передбачає розвиток цифрових компетенцій в учасників освітнього процесу та психологічну готовність до здійснення саме онлайн-навчання. Неприйняття, внутрішня незгода, відсутність необхідних навичок та технічних засобів можуть перешкоджати досягненню освітньої мети.

Отже, серед усіх визначених нами психологічних складових онлайн-навчання можна виділити ключові, що розміщені в центрі на рис.1 – це емоційні, когнітивно-особистісні та соціально-психологічні, оскільки саме їхнє значення зростає в кризових умовах і сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу.

Таким чином, розглянувши основні психологічні складові процесу онлайн-навчання студентів ЗВО в кризових умовах, можемо зробити висновок, що в кризовій ситуації воєнного стану в Україні в усіх учасників освітнього процесу зростають рівень стресу, тривожності, когнітивного перевантаження та нестабільність комунікативного середовища. В умовах війни психологічні чинники (емоційні, мотиваційні, когнітивно-особистісні та соціальні) стають визначальними для здатності студента навчатись і зберігати працездатність. Виокремлені психологічні складові онлайн-навчання студентів ЗВО в кризових умовах допоможуть поглибити психологічний компонент освітнього процесу й побудувати більш ефективні освітні стратегії для сучасних умов. Психологічно орієнтовані освітні стратегії у свою чергу здатні істотно підвищити ефективність дистанційного та онлайн-навчання і зменшити негативні наслідки кризи для студентів.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / [М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін.] ; за ред. М.Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3148/distan%20education.PDF?sequence=1&isAllowed=y>
2. Зінченко О. В. Психологічні умови ефективності дистанційного навчання під час війни // *Вісник Львівського університету*. Серія психологічні науки. 2022. Випуск 13. С. 71-77. DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.9>
3. Кресан О.Д. Психологічні особливості дистанційного навчання студентів ВНЗ під час війни // *Матеріали I науково-практичної Інтернет-конференції «Кіберпсихологія в інформаційному суспільстві: підтримка, навчання, розвиток»*, 1-30 листопада 2023 р. URL: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/3164/1/Kresan_Olha_2023.pdf
4. Кресан О.Д., Смольянінова С.В., Кресан Т.Д. Психологічні аспекти навчання студентів ВНЗ в ситуації надзвичайного стану // *Габітус. Науковий журнал з соціології та психології*. 2023. № 45. С.64-68. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2023/45-2023/10.pdf>
5. Кресан Т., Мхітарян Л. Принципи дистанційного навчання у процесі викладання іноземної мови студентам художніх спеціальностей // *Study of world opinion regarding the development of science*. Proceedings of the IX International scientific and Practical Conference. Prague, Czech Republic. 2022. Pp. 425-428. Available at : DOI:10.46299/1SG.2022.2.9
6. Bailenson, J. N. (2021). Nonverbal overload: A theoretical argument for the causes of Zoom fatigue. *Technology, Mind, and Behavior*, 2(1). URL: <https://doi.org/10.1037/tmb0000030>
7. Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*. URL: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>